

ÜZÜ SABAHA DOĞRU

Məlahət Soltanqızının “Bu gün kini, nifrəti düşməyə çevirməli” poeması haqqında

(Əvvəli ötən sayımızda)

Poemada hadisələrin davamını izlədikcə müəllifin müharibə yaraları ilə bağlı könül çırpıntılarını hər bir həssas oxucu duya bilər. Deyərdim ki, hər bir həssas oxucu da özünün təbiətindən asılı olaraq, insanın daxili ağrı və əzablarını öz canından keçirə bilər. Bu mənada biz özümüz də Məlahət Soltanqızının “Bu gün kini, nifrəti düşməyə çevirməli” poemasında baş verən hadisələrin iştirakçısına çevrilirik. Nizafət artıq müharibəyə yola salınıb. O indi döyüşün hansı çağındadır, müharibə fəlakətlərinin dəhşətlərini öz gözləri ilə görürkən hansı hissləri keçirir?

Bütün insanların ağrı və acıları təkcə özlərinə xas deyil. Hər kəs ruhunda, varlığında hiss etdiyi göynəmləri gözəgörünməz dalğalarla öz doğmalarına da ötürür. Bu mənada əslində elə Aybənizin özü də yenicə ailə qurduğu, evlənilib gələcəyin dəyanətli bir ailəsinin bünövrəsini qoyduğu, sevgisindən hələ doymadığı Nizafətin müharibə tələyini öz varlığında yaşayır.

Bir anlığa mənə elə gəldi ki, Nizafətin Aybənizdən ayrılma səhnəsini hansısa filmə görmüşəm. Lap bir az da dəqiqləşdirsək, bu, həyatın özünün yaratdığı bir filmidir. Axı nə qədər gənclər elə mənim iştirakımla, mənim gözlərimin önündə doğmalarından ayrılıb müharibəyə yollanıb. Qohumum Elçin Fehrzoğlu vardı. Digər qohumumun və bir az da dəqiqləşdirsək, əziz dostum Heydərin qızı Dilərə ilə evlənməmişdi. Bu gənc ailə sanki bir sevgi məbədi qurmuşdu. Bülbül gülün ətrafında necə dolanırsa, o da öz sevgisi üçün eləcə çırpınırdı. Ancaq müharibə artıq vətənin başının üstünü almışdı. Və Elçin ilk çağırışda doğmalarından, ailədən ayrılmalı oldu. Elçinin gedişindən sonra hadisələr daha da kəskinləşdi və bir gün eşitdim ki, Elçin də şəhid olub. Bütün bu yaşantıların hamısı Azərbaycan xalqının ümumilikdə yaşadığı dərdin, ağrının təzahürü kimi yaddaşımıza həkk olundu. Elçindən sonra oğlu dünyaya gəldi, ona Elçin adı verildi. Və bu kiçik Elçin də böyüdü hərbçi oldu. İndi Azərbaycan ordusunun qəhrəman zabiti kimi II Qarabağ müharibəsindən keçib vətənə hərbi xidmətini davam etdirməkdədir.

Nə isə... Bu bir epizoddur yada saldı. Bununla sadəcə oxucuya çatdırmaq istəyirəm ki, Məlahət Soltanqızı öz əsərində təsvir etdiyi hadisələri, qəhrəmanları təxəyyülündən gətirmir, fantaziyası ilə yaratmır. O, dərin, həyatı müşahidələri ilə Azərbaycan xalqının tələyindən keçən ağır müharibə səhnələrinin arxa planda yaratdığı iztirabları verə bilər.

Bayaq film dedim. Elə “Fəryad” filmi də yada salmaq olar. Yadına gəlsin. “Fəryad” filminin təqdimatını həmin filmin yaradıcısı və baş rolun ifaçısı Ceyhun Mirzəyev görmədi. O həm də yaratdığı baş rolda kinomuzun tarixində hadisə olan “Ögey ana” filminin qəhrəmanı balaca İsmayılın sonrakı tələyini təcəssüm etdirirdi. O da yadımdadır ki, bu film Ceyhun Mirzəyevin sonuncu yaradıcılıq işi oldu. Onun filmin təqdimatını görə bilməməsi ilə bağlı ən müxtəlif fikirlər səsləndi. Dostum, yazıçı-publisist Elçin Kamal “Fəryad” filminin təqdimatı ilə bağlı qeydlərini belə bir cümlə ilə bitirmişdi: “Fəryad” kimi insan hisslərinin dərinliklərinə varabilən rejissor və baş rolun ifaçısı çəkilmiş zamanı yaşadığı iztirablardan sonra artıq yaşaya bilməzdi”.

İndi II Qarabağ müharibəsinin qələbəsindən sonra yaşadığımız nikbin duyğuların içərisində yaşadığımız dərin kədərin mahiyyətinə vararkən, bu faktı da təsadüfi yada salmadım. Görünür, zaman-zaman müharibənin görünən və görünməyən tərəfləri sənətkarlarımız tərəfindən sənətə gətiriləcək. Yalnız sənət naminə yox, yalnız estetik zövq üçün yox, həm də tarix üçün gətiriləcək. Məhz bu baxımdan yanaşanda Məlahət Soltanqızının necə mühüm bir missiyanı yerinə yetirdiyini təsəvvür edəndə onun zəngin mənəvi mühitə minnətdarlıq duyğusu ifadə etməyi özümüzə borc bildik.

İndi Nizafət müharibədədir. Sevgilisi Aybəniz hər gün onun həsrəti ilə yaşayır. Tələyin onlara hansı qisməti bəxş edəcəyini düşünür və bütün varlığında bir xalqın daşığı biləcəyi qədər ağır və kədər daşıyır.

Müəllifin təsirli duyğulanmaları ilə təsvir olunan Aybənizi müşahidə edirik. Müəllif o qədər həssaslıqla onun düşüncələrindən keçən duyğulanmaları yazıya gətirir ki, biz sanki Aybənizin ürək döyüntülərini hiss edirik, onun nəbzinin hansı ahənglə vurmasını duyuruq. Çoxlu ritorik suallar var. Aybəniz az qala, bu ağır kədərin altında sonuncu enerjisini də sərf edir. Elə bil ki, onun dözümlü qurtarmaqdadır. Amma bütün hallarda son nəticə olaraq, o, varlığında onu dara çəkən suallara təmkinli cavablar tapır. Hər halda çətinidir. İndi qoy oxucunun özü də müşahidə etsin, görsün bu suallara, yəni, Aybənizi dara çəkən ağrı-acılara hansı səviyyədə dözümlü tapa bilər:

Yazıq gəlin elə bil itirmişdi başını,
Cəbhəyə yola salıb yarını, yoldaşını.
Elə ələcsiz kimi çatıb durdu qaşını.
Nağıllar dünyasından uçub gələn quş kimi,
Qəfil rüzgarla ötüb çilənən yağış kimi,
Hara uçdu sevinci, hara uçdu xəyallar?
Dünən gülən gözləri bu gün nədən ağlasın?
Nədən amansız fələk bəxt qapısını bağlasın?
Görən bir gün bitərmi qəlbindəki bu acı?
Görən bir gün dönərmi ruhunun ehtiyacı?
Haqlı-haqsız suallar çəynəyirdi içini
Bətində bir çırpıntı, bir titrəyiş duyunca,
Başın alıb ovcuna ağladı o, doyunca.

Bu sətirləri oxuduqca özümüzü Aybənizin yanında hiss edirik. Elə bil, içimizdən keçən bir doğmalıq hissi ilə ona yaxınlaşmış gözlərinin yaşını silmək istəyirik. Bir ata, bir doğma nəvəsi ilə başına siqal çəkir ona dözümlü və təmkin diləyirik. Hərçənd ki, heç Aybənizin özü də bizim düşündüyümüz qədər aciz deyil. O özü də yaxşı başa düşür ki, lap Nizafətin başına nə gəlsə belə, o yaşmalıdır. Axı, onun varlığında Nizafətin yadigarı var.

Aybəniz Azərbaycan xalqının elə qadınlarının varisidir ki, müharibə qurbanları olan ərlərinin gedərgəlməzlik yolunu ömürlərinin axırlarınacan sədaqətlə gözləyiblər, saçlarının birini ağ, birini qara hörüblər. Amma ərlərinin xatirəsinə axıracan əziz tutublar. Bunu varlıqlarında bir müqəddəs duyğu kimi bəsləyiblər. Azərbaycan xalqının tələyində isə belə qadınların sayı az deyil. 350.000 nəfər oğlu Azərbaycan xalqı II Cahən müharibəsində qurban verdi. Bu, bir milyona qədər, ananın, bacının, sevgilinin, həyat yoldaşının əbədi həsrət yanğısında qalması demək idi.

Nəhayət, I Qarabağ savaşında da hadisələrin tarixi ədalətsizlik şəraitində baş verməsi nəticəsində minlərlə gənc, genofondun çox dəyərli övladları müharibə qurbanı oldu. Bütün bunları sadəcə seyirçi bir nəzərlə gözlərimizin önündən keçirə bilmərik. Bütün bunlar hər birimizin varlığından keçib gedən, ayrılan ən vacib hissələrdir, itkilərdir.

Aybəniz dözümlüdür. O həsrət çəkir, ancaq yaxşı bilir ki, bu həsrət arxasında təkcə Nizafətin özünün yox, həm də vətənin tələyi dayanır. O yaxşı bilir ki, bu həsrətlə qovrulananların sayı heç də az deyil. Demək, o tək deyil, elə bütövlükdə vətən də onunla birlikdə həsrət çəkir.

Yaxşı yadımdadır. Müharibədə müvəqqəti məğlubiyyətlərin nəticəsini gören daxili düşmənlərimiz də baş qaldırdılar. Azərbaycanı parçalamaq xəyallarına düşdülər. Az qala, dövlətimizin sütunları da silkələnərdə idi. Amma tarix göstərdi ki, son anda Azərbaycan xalqı özünü toparlaya bilər. Yeni, sarsılmaz lider meydana çıxır və Azərbaycanın dövlətçiliyini özünün hədəfli, aydın, sırf xalqın mənafeyinə xidmət edən siyasəti ilə xilas edir. Bütün bunları düşündükcə biz həm Aybənizi başa düşürük, həm də Aybənizin bizə nə qədər doğma, yaxın olduğunu anlarıq. O əslində bugünkü Azərbaycanın şəərəfli qələbə yolunun ən müqəddəs təminatçılarından biri kimi gözlərimizin önündə yenilməz bir obraza çevrilir.

Hələ ki, Aybəniz iztirablar içərisindədir və o, öz duyğuları ilə hər gün, hər an səngərlərdə vuruşan, ölümlərlə çarpışan Nizafətin yanına yol çəkir. Bu gözəgörünməz yollarla, xəyal yolları ilə hər an Nizafəti ziyarət edir, ona ürək-dirək verir. Eyni zamanda özü də onunla bu sarsılmaz sevgi duyğuları ilə görüşür. Şairin bu məqamları həssaslıqla qələmə alması oxucunun da ruhunu səfərbər edir:

Həsrətlə gözləmişdi, bu zamanı, bu anı,

Canın bəsləməliydi yaşatmaqçün bir canı.
Tək odurmu kədərin, qəmin əlindən tutan,
Tək odurmu gecələr tikan üstündə yatan?
Müharibə döymüşdü çox evlərin qapısını,
Çox analar dadmışdı ölüm-itim acısını.
Yetim qalan körpələr heyi üzölmüş kimi,
Ərsiz qalan gəlinlər suyu süzölmüş kimi.
Dərdin əlində əsir, dərdin əlindən bezik.

Biz əsər boyu konkret olaraq ayrı-ayrı obrazları görməsək də, həmişə Aybənizin yanında olan doğma insanların özlərini də təsəvvür edə bilirik. Çünki Aybəniz yaxşı bilir. Onun ağrı-acılarını yaxından duyan insanlar var. Oğullarını müharibəyə göndərmiş analar var. Artıq ərlərini itirmiş gəlinlər var. Bütün bunların hamısı əslində Aybənizin tələyini yaşayan insanlardır. Və Aybəniz hər an onların doğma, sıxıntılı baxışlarında öz dərdlərinə, qəmlərinə bir şəriklik görür.

Müəllifin ümumi hadisələrin fonunu təsvir edərkən lirik duyğularına rəvac verməsi də həssas oxucunun ruhunu səfərbər etməkdə müstəsna əhəmiyyətə malikdir. Hətta bəzən şair hadisələrin ağrılı axarında duyduqlarını bütün sərhədsizliyi ilə yaza bilməməkdə qələmini qınayır. Çünki nə sevincliyə məqamları, nə də qəmli-kədərləri anları dünyanın elə bir qələmi yoxdur ki, axıracan yazıb bitirə bilsin. Bu mənada müəllifin ricətlərində xalqına doğma olan bir ziyalının düşüncələrini dinləyirik. Oxuyuruq demirəm, sanki müəllif bu düşüncələrini yazmır, oxucunun qulağına pıçıldayır. Ona çatdırır ki, baxmayaraq ki, müharibədən uzaqdadır, topların gurultusunu eşitmir, həlak olanların son fəryadları gəlib bura çatmır. Amma əslində o özünün mənəvi mühiti ilə bu dəhşətlərin içərisindədir. İndi onun ricətli düşüncələrini sanki öz səsi ilə dinlədikcə biz özümüz də bu dəhşətli sıxıntılar aləminin varlığımıza sirayət etdiyini bütün aydınlığı ilə hiss edirik:

Qəlbimdən keçənlərə gücü çatmaz qələmin,
Axı ölçüsü yoxdur, nə sevincin, nə qəmin.
Çəpər çəkmək olarmı, ömrümüzün yoluna?
Cavanlıq büdrəməmzi qandal vursaq qoluna?

Ümumiyyətlə, müəllif yaxşı başa düşür ki, insanların hissləri, duyğuları sahilləri görünməyən ümman kimi çox əhatəlidir, genişdir, eyni zamanda insan qəlbinin dərinliklərinə qədər hopmuş hisslər, duyğular sonuncu məqama qədər yazıya gələ bilmir.

Müəllifin həyat, cəmiyyət haqqında düşüncələri bəzən təbiətin özü ilə qovuşur. Müəllif fikirlərini oxucuya çatdırmaq üçün çox vaxt hadisələrin mahiyyətini təbiətin üzünə köçürür. Sanki bununla demək istəyir ki, təbiətdəki qanunauyğunluq əslində elə cəmiyyətdəki qanunauyğunluq təmin edir. Çox maraqlı bir müqayisə ilə müəllif bu düşüncələrinin mahiyyətini açır. Onu da deyim ki, M.Soltanqızının ayrı-ayrı məqamları lirik ovqatda təsvir etməsi poeziyamızın maraqlı nümunələri kimi yadda qalır. İndi onun təbiətlə bağlı düşüncələrinə diqqət edək:

Bircə anlıq dəyişsə
Fəsilər öz yerini
Yazdan sonra qış gəlsə,
Əkdüyimiz bağ, bostan,
Baş qaldıran şitillər
Qar altında bükülsə,
Ağacın çiçəyi
Şaxta vurub tökülsə
Bu həyatın düzəni
Bircə anda pozular.
Tanrı gözəl yaradıb
Yeri, göyü, günəşi,
Gecəni, gündüzü, odu, atəşi
Tanrı gözəl yaradıb
Bu dünyada hər şeyi.

Yaxşıdır. Çox dəyərli, aydın poetik ovqatla qələmə alınmış lirik şeirdir. Bircə dəfə oxumaq bəs edir ki, şeirin mənə və mahiyyətini aydın dərk edəsən və həm də bu mahiyyəti yaddaşına yazasan.

M.Soltanqızının “Bu kini, nifrəti düşməyə çevirməli” poeması müharibə mövzusunda yazılmış dəyərli əsərlərdən biri kimi həmişə diqqətli cəlb edəcək. Bu əsər yeni nəslin insansevərlik, vətənsəvərlik ruhunda böyüdülməsində mühüm təsir vasitəsi ola bilər.

(Davamı var)